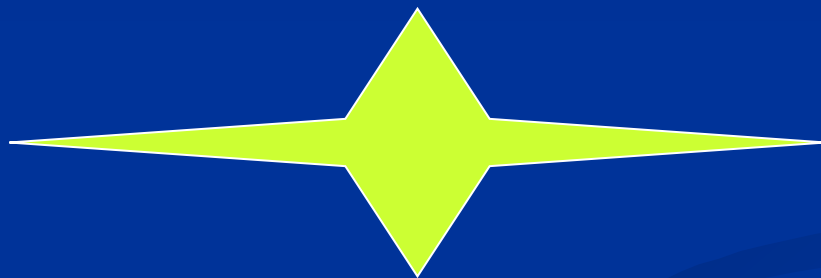

«Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги»

фанидан
МАЪРУЗА

Маърузачи:

ҲФХ кафедраси катта ўқитувчиси

Ибрагимов Эркин Исмаилович

Маъруза мавзуси:

Фавқулодда вазиятларнинг
умумий тавсифлари.

Аҳолини ҳимоя қилиш
принциплари ва услублари.

Режа:

1. Фавқулодда вазиятлар тўғрисида умумий тушунчалар.
2. Фавқулодда вазиятларга тааллуқли ҳуқуқий – меъёрий ҳужжатлар.
3. Фавқулодда вазиятлар, уларнинг таърифи, турлари ва хусусиятлари
4. Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилиш принциплари ва услублари.
5. Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилиш воситалари

Аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг моҳияти ва асоси

Ҳар бир минтақада хавфсизликни таъминлаш муаммолари шунчаки мавҳум характерда бўлмайди.

Ҳамда ҳар қайси минтақада ўз хусусиятлари, хавф соладиган ўз манбалари ва хавфсизликни сақлайдиган ўз омиллари бўлади.

И .А. Каримов

Хавфсизликни таъминлаш муаммоси

- „Ҳар бир инсон яшаш ҳуқуқига эга...”, „Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси”нинг 9-моддаси.
- “Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир...”. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 24-моддаси.
- Инсоният ҳар доим ва ҳар қандай шароитда ўзининг хавфсизлигини таъминлашга ҳаракат қилган.
- Чунки хавфсизлик муаммолари инсоннинг соғлиғи ва ҳаёти билан боғлиқ масаладир.
- Ҳозирги вақтга келиб хавфсизлик муаммолари янада кескинлашди, ҳаётда ва фаолиятда хавфсизликни таъминлаш масалалари энг долзарб муоммага айланиб қолди.
- Ишлаб чиқариш жараёнларининг мисли кўрилмаган юксак тараққий этган технологиялар билан таъминланиши, табиий ривожланишдаги айрим нохуш вазиятларнинг мураккаблашуви **аҳоли саломатлиги, атроф-муҳит тозаллиги ва иқтисоднинг барқарор ривожланишига таҳдид солиб турибди.**

Инсоният томонидан кўриладиган зарарлар:

- Жаҳондаги давлатлар ва минтақаларда бахтсиз ҳодисалар, ёнғинлар, авариялар ва фалокатлар содир бўлиш частотаси кескин ошиб кетди.
- Бунинг натижасида инсоният томонидан мислсиз иқтисодий, ижтимоий ва бошқа турдаги зарарлар кўрилмоқда.
- Инсоният томонидан кўриладиган зарарнинг ўртача 40 % сув тошқинларига, 20 % бўронларга, 15 % zilzilаларга, 15 % қурғоқчиликга ва қолган 10 % бошқа турли табиий офатларга тўғри келади.

ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР

- Инсоннинг яшаш ва фаолият кўрсатиш муҳитида бўлаётган табиий ва бошқа турдаги ўзгаришлар, ишлаб чиқариш технологик қувватининг ортиб бориши хавф-хатарларнинг кучайиб кетишига сабаб бўлмоқда.
- Табиатда содир бўлаётган офатлар, саноатда ва бошқа турли соҳаларда содир бўлаётган авариялар, фалокатлар ва бошқа кўнгилсиз ҳодисалар кўп сонли аҳолининг ҳаёти ва соғлигига хавф солувчи ҳолатларни юзага келтиради.
- Юқоридаги ҳамма ҳолатлар **“ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР” (ФВ)** тушунчаси билан умумлаштирилади.

ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТ --

одамлар қурбон бўлиши, уларнинг соғлиғи ёки атроф табиий муҳитга зарар етиши, жиддий моддий талофатлар келтириб чиқариши, ҳамда одамлар ҳаёт фаолияти шароити издан чиқишига олиб келиши мумкин бўлган ёки олиб келган авария, ҳалокат, хавфли табиий ҳодиса ёки бошқа табиий офат натижасида муайян ҳудудда юзага келган вазият.

Фавқулодда вазиятларда муҳофаза қилиш

- Аҳоли ва ҳудудларни юзага келиши мумкин бўлган **фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш миллий хавфсизликнинг** таркибий қисми бўлиб, ҳуқуқий демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамиятининг истиқболли ривожланишининг муҳим шarti ҳисобланади.
- Шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш учун республикада **табiiй ва техноген таҳдидлардан ҳимояланишда** ҳар бир кишининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини тартибга солувчи **қонунчилик базаси яратилди** ва у такомиллаштирилмоқда.
- **Фавқулодда вазиятларда** аҳолини, моддий бойликларни ва ҳудудларни муҳофаза қилиш ишларини амалга оширишга давлатимиз томонидан катта эътибор берилмоқда.
- Бу эътиборнинг натижаси сифатида Республикамиз Президентининг **1996 йил 4 мартдаги ПФ-1378 сонли** фармони билан ташкил қилинган **Фавқулодда Вазиятлар вазирлигини (ФВВ)** кўрсатиш мумкин.

Амалга ошириладиган ҳаракатларнинг ҳуқуқий асосини ташкил қилиш учун бир қатор қонунлар, стандартлар, меъёрлар, низомлар ва бошқа меъёрий ҳужжатлар қабул қилинди:

Масалан:

- “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонун, 1999 йил 20 августда қабул қилинган.
- “Гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги тўғрисида”ги қонун, 1999 йил 20 августда қабул қилинган.
- “Фуқаро муҳофазаси тўғрисидаги” қонун, 2000 йил 26 майда қабул қилинган.
- “Радиациявий хавфсизлик тўғрисидаги” қонун, 2000 йил 31 августда қабул қилинган.
- “Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги қонун. –Т.: 2004 й., 25-сон.
- “Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат хавфсизлиги тўғрисида”ги қонун.. –Т.: 2006 й., 39-сон.
- **О”З Дst 981: 2000** “Фавқулодда вазиятда хавфсизлик. Асосий тушунчаларнинг атамалари ва таърифлари”,
- **О”З Дst. 928: 2000** “Фавқулодда вазиятда хавфсизлик. Табиий Фавқулодда вазиятлар”. Атамалар ва таърифлар.

Фавқулодда вазиятларга тегишли фармон ва қарорлар

- Ўз.Р. Президентининг 1996 йил 4 мартдаги “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-1378-сонли Фармони.
- Ўз.Р. ВМ.сининг 1996 йил 11.04.даги “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлигининг фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги 143-сонли Қарори.
- Ўз.Р. ВМ.сининг 1997 йил 23.12.даги “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизими тўғрисида”ги 558-сонли Қарори.
- Ўз.Р. ВМ.сининг 1998 йил 27.10.даги “**Табиий, техноген ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларни таснифи тўғрисида**”ги 455-сонли Қарори.
- Ўз.Р. ВМ.сининг 1998 йил 7.11.даги “Ўзбекистон Республикаси аҳолисини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишга тайёрлаш тартиби тўғрисида”ги 427-сонли Қарори.

Фавқулодда вазиятлар, уларнинг таърифи, турлари ва хусусиятлари

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 27 октябрдаги 455-сонли «Техноген, табиий ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларнинг таснифи тўғрисида»ги Қарорида мамлакатимиз ҳудудида содир бўлиши мумкин бўлган барча турдаги фавқулодда вазиятлар таснифлаб берилган.
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига кўра бизнинг минтақада **7 хил ФВ** турлари тасдиқланган:
 1. Зилзилалар, ер сурилиши;
 2. Сел, сув тошқинлари ва бошқалар;
 3. Кимёвий хавфли объектларда авария ва ҳалокатлар (ўткир заҳарли моддаларнинг ажралиб чиқиши);
 4. Портлаш ва ёнғин хавфи мавжуд объектлардаги авария ва ҳалокатлар;
 5. Темир йўл ва бошқа транспорт воситаларида ташиш пайтидаги авария ва ҳалокатлар;
 6. Хавфли эпидемияларнинг тарқалиши;
 7. Радиоактив манбалардаги авариялар.

**ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР
КЕЛИБ ЧИҚИШ
САБАБИГА КЎРА**

ТАБИИЙ

ТЕХНОГЕН

ЭКОЛОГИК

Гидротехник ҳалокатлар

- Гидротехника (гидродинамик) халокатлар бу гидротехник иншоот ёки унинг бирор қисми ишдан чиқиб бузилиши натижасида бошқариб бўлмайдиган жуда катта сув массасини бостириб келиши туфайли вужудга келадиган Фавқулодда вазиятдир.
- ГТИ (Сув омборлари, дарёлар, каналлар) нинг бузилиши, баланд тоғ кўллари нинг уриб кетиши натижасида сув босиши гидротехник халокатлар ва фалокатлар содир бўлишига олиб келади ҳамда одамларни қурбон бўлишига, sanoat, қишлоқ хўжалик объектлари, сув босган ҳудуддаги аҳолининг ҳаёт фаолиятини издан чиқишига сабаб бўлади ва шошинч кўчириш (эвакуация) тадбирларини ўтказишни талаб қилади.

ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР

■ Қуруқлик (тупроқ, ер ости)нинг ҳолати ўзгариши билан боғлиқ вазиятлар:

-тупроқ ва ер остининг саноат туфайли келиб чиққан токсикантлар билан ифлосланиши ва бошқалар.

■ Атмосфера (ҳаво муҳити) таркиби ва хоссалари билан боғлиқ бўлган вазиятлар:

- ҳаво муҳитининг экстремал юқори ифлосланиши;

- катта кўламда кислотали зоналар ҳосил бўлиши ва кўп миқдорда кислота чиқиндилари ёғилиши;

- радиациянинг юқори даражаси.

■ Гидросфера ҳолатининг ўзгариши билан боғлиқ вазиятлар:

- ер юзаси ва ер ости сувларининг экстремал юқори даражада ифлосланиши;

- сизот сувлар даражасининг ошиши;

- ичимлик сувининг кескин етишмаслиги.

ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР (КЎЛАМИ БЎЙИЧА)

ЛОКАЛ

МАҲАЛЛИЙ

РЕСПУБЛИКА

ТРАНСЧЕГАРАВИЙ

- **Локал фавқулодда вазият** - бирор объектга тааллуқли бўлиб, унинг миқёси ўша объект ҳудуди билан чегараланади. Бундай вазият натижасида **10** нафардан ортиқ бўлмаган одам жабрланган ёки **100** нафардан ортиқ бўлмаган одамнинг ҳаёт фаолияти шароитлари бузилган, ёхуд моддий зарар фавқулодда вазият пайдо бўлган кунда энг кам ойлик иш ҳақи миқдорининг **1 минг бараваридан ортиқ бўлмаган** миқдори ташкил этган ҳисобланади. Бундай ФВ оқибатлари шу объект кучи ва ресурслари билан тугатилади.
- **Маҳаллий тавсифдаги фавқулодда вазият** - аҳоли яшайдиган ҳудуд (аҳоли пункти, шаҳар, туман, вилоят) билан чегараланади. Бундай вазият натижасида **10** нафардан ортиқ, бироқ **500** нафардан кам бўлмаган одамнинг ҳаёт фаолияти шароитлари бузилган, ёхуд моддий зарар фавқулодда вазият пайдо бўлган кунда энг кам ойлик иш ҳақи миқдорининг **1 минг бараваридан ортиқни, бироқ 0,5 млн. бараваридан кам бўлмаган** миқдори ташкил этган ҳисобланади.

- **Республика (миллий) тавсифдаги фавқулодда вазият** дейилганда - фавқулодда вазият натижасида 500 нафардан ортиқ одамнинг ҳаёт фаолияти шароитлари бузилган, ёхуд моддий зарар ФВ пайдо бўлган кунда энг кам ойлик иш ҳақи миқдорининг 0,5 млн. бараваридан ортиғини ташкил этадиган, ҳамда ФВ минтақаси вилоят чегарасидан ташқарига чиқадиган, республика миқёсида тарқалиши мумкин бўлган ФВ тушунилади.
- **Трансчегаравий (глобал) тавсифдаги фавқулодда вазият** дейилганда эса, оқибатлари мамлакат ташқарисига чиқадиган, ёхуд ФВ чет элда юз берган ва Ўзбекистон ҳудудига дахлдор ҳолат тушунилади. Бундай фалокат оқибатлари ҳар бир мамлакатнинг ички кучлари ва маблағи билан ҳамда ҳалқаро ҳамжамият ташкилотлари маблағлари ҳисобига тугатилади. Масалан, Орол муаммоси нафақат Ўзбекистон давлати учун фалокат келтирувчи, балки унга чегарадош бўлган Туркманистон, Қозоғистон ва бошқа давлатлар учун ҳам фалокатли вазиятдир. Шунинг учун охириги вақтда Орол муаммосини ҳал қилишга Ўзбекистон давлатини куч ва маблағидан ташқари бутун жаҳон ҳамжамияти ташкилотлари (Экосан, ЮНЕП ва бошқ.) маблағлари, кучларидан фойдаланилмоқда.

Фавқулодда вазиятларни хавфнинг тарқалиш тезлигига кўра гуруҳларга бўлиш

- Фавқулодда вазиятлар **хавфнинг тарқалиш тезлигига** кўра қуйидаги гуруҳларга бўлинади:
- **а) тўсатдан бўладиган ФВ** - ер силкиниши, портлаш, транспорт воситаларидаги авариялар ва бошқалар;
- **б) шиддатли ФВ** – гидродинамик авариялар, ёнғинлар, заҳарли газлар отилиб чиқувчи портлашлар ва бошқалар;
- **в) ўртача тезликда содир бўладиган ФВ** - сув тошқинлари, вулқонлар отилиши, радиактив моддалар тарқалувчи авариялар ва бошқалар;
- **г) секин юзага келувчи ФВ** - секин-аста тарқалувчи хавфлар: қурғоқчилик, эпидемияларнинг тарқалиши, тупроқнинг ифлосланиши, сувнинг кимёвий моддалар билан ифлосланиши ва бошқалар.

Ҳар қандай фавқулодда вазият ривожланишида 4 та босқичдан ўтади:

- Бу босқичлар фавқулодда вазиятнинг келиб чиқишига ва турига боғлиқ эмас.
- **Туғилиш босқичи:** бунда ФВнинг юзага келиш сабаблари пайдо бўлади; ноқулай табиий жараёнлар жадаллашади; техник хатоликлар, лойиҳавий-ишлаб чиқариш камчиликлари тўпланади; ускуналар ишида ва ходимлар ҳатти-ҳаракатида бузилишлар ва узилишлар юз беради ва тезлашади. Бу босқичнинг давом этишини тахминий равишда статик кузатишлар ўтказиб ва ўрганиб аниқлаш мумкин.
- **Инициированиа (сабабчи бўлиш) босқичи:** ФВнинг бу босқичида асосий таъсирни инсон омили ўйнайди. Статик маълумотларга қараганда аварияларнинг 60...90 % ходимларнинг хатоси туфайли содир бўлади.
- **Кульминация (чўққига етиш) босқичи:** атроф – муҳитга ва инсонларга зарарли таъсир қилувчи модда ва энергиянинг ажралиши юз беради, яъни, бошқача айтганда ФВнинг ўзи юзага келади. Бу вазият воқеаларнинг занжирсимон ўзаро таъсири натижасида пайдо бўлади.
- **Ўчиш (тугатилиш) босқичи:** бу босқич ФВни чегаралаш (локализация) қилишдан бошлаб, унинг бевосита ва билвосита оқибатларини тугатишгача бўлган вақтни ўз ичига олади. Бу босқич ФВнинг баъзи турларида йиллаб, ҳатто ўн йиллаб давом этиши мумкин.

Фавқулодда вазиятнинг тавсифи

Ҳар қандай фавқулодда вазиятлар **8 та кўрсаткич бўйича тавсифланади (аниқланади):**

- Фавқулодда вазиятнинг номланиши (ФВ ни таърифи);
- ФВ нинг моҳияти (мазмуни);
- ФВ нинг сабаблари;
- ФВ нинг шикастловчи омиллари;
- ФВ да қалтисликни оширувчи омиллар;
- ФВ ни олдиндан билиш мумкинлиги (мониторинг, башорат, огоҳлантириш, юмшатиш);
- ФВ ни бартараф қилиш (фалокатдан қутқариш ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни бажариш);
- Моддий зарарни аниқлаш (бевосита ва билвосита).

Фавқулодда вазиятлардан Ҳимояланиш принциплари

**Фавқулодда вазиятларда хавфсизликни таъминлаш
принциплари уларни амалга ошириш белги ва
хусусиятларига қараб шартли равишда 3-та гуруҳга
бўлинади:**

- **олдиндан тайёрланиш принципи**, бу принцип хавфли ва зарарли омиллардан Ҳимояланиш воситаларини (шахсий ва гуруҳий) тўплаш ва уларни аҳоли томонидан фойдаланиш учун тайёр ҳолда ушлаб туришни, ҳамда хавфли зоналардан аҳолини эвакуация қилиш тадбирларига тайёргарлик кўришни назарда тутади;
- **алоҳида ёндашиш принципи**, бу принцип Ҳимоялаш тадбирларининг ҳажми ва хусусиятини хавфли ва зарарли омиллар манбаи турига ва маҳаллий шарт-шароитларни Ҳисобга олган ҳолда аниқлашни ва Ҳисоблашни кўзда тутади;
- **комплекс тадбирлар принципи**, бу принцип Ҳимоялаш восита ва услубларидан унумли фойдаланишга, уларни замонавий техносотсиаль муҳитдаги бошқа барча хавфсизликни таъминлаш тадбирлари билан мувофиқлаштирган ҳолда қўллашга асосланган.

АҲОЛИ ВА ҲУДУДЛАРНИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ АСОСИЙ ПРИНЦИПЛАРИ

ИНСОНПАРВАРЛИК, ИНСОН ҲАЁТИ
ВА СОҒЛИҒИНИНГ УСТИВОРЛИГИ

ОШКОРАЛИК

АХБОРОТНИ ЎЗ ВАҚТИДА
БЕРИЛИШИ ВА ИШОНЧЛИ
БЎЛИШЛИГИ

ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
ЧОРАЛАРИНИНГ ОЛДИНДАН
КЎРИЛИШИ

Фавқулодда вазиятларда аҳолини самарали ҳимоя қилиш учун қуйидаги чора-тадбирлар олдиндан амалга оширилиши лозим:

- Аҳолини ФВда ҳаракат қилишга ўқитиш;
- ФВ юз бериш хавфидан ва унинг юз беришидан олдин хабар бериш тизимини ташкил қилиш;
- Кимёвий, радиоактив, бактериологик разведкаларни ташкил қилиш ва ўтказиш, ҳамда дозиметрик ва киёвий назоратларни ташкиллаштириш;
- Ёнғинга қарши тадбирлар ўтказиш;
- Эпидемияларга қарши ва санитар-гигиеник тадбирлар ўтказиш;
- Авария – қутқарув ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни бажариш учун материал воситалар заҳирасини ташкил қилиш.

Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилиш воситалари.

- Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилиш воситалари **гуруҳий ҳимоя воситалари ва шахсий ҳимоя воситаларига** бўлинади.
- Гуруҳий ҳимоя воситаларига асосан **ҳимоя иншоотлари (пана жойлар)** киради. Улар фуқароларни табиий офатлар, авария, ҳалокат оқибатларидан ҳамда қирғин қуроллари таъсири омилларидан ва уларнинг иккиламчи таъсир омилларидан саклайдиган бошпаналар ҳисобланади.
- ***Ҳимоя иншоотлари қуйидагиларга бўлинади:***
- **Бошпана:** Бошпана - одамларни ҳамма таъсир факторларидан (юқори ҳарорат, радиоактив, портловчи ва кучли заҳарли моддалар), иншоотлар бузилганда уларни қисмларидан ҳамда қирғин қуроллари ва оддий ҳужумкор қуроллар таъсиридан саклайди.
- ***Бошпаналар одамларни қабул қилиш сонига кўра 5 синфга бўлинади: кичик (150-300 киши), ўртача (300-600 киши), катта (600 дан кўп) ва бошқалар.***

Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилиш услублари.

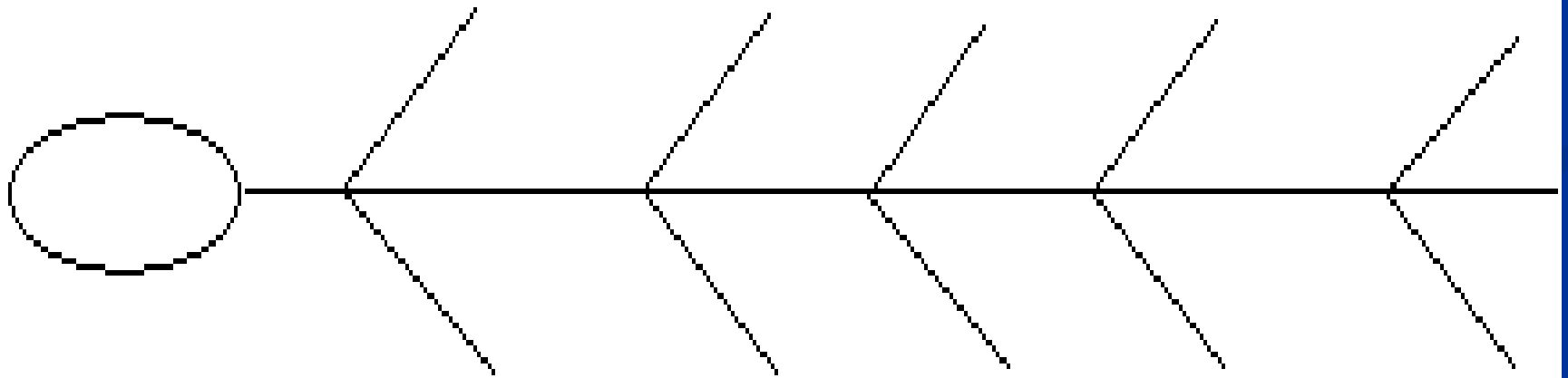
- аҳолини эвакуация қилиш;
- ҳимоялаш иншоотларига жойлаштириш;
- шахсий ҳимоя воситаларини қўллаш;
- тиббий олдини олиш воситаларини қўллаш.

Хавфли зонадан хавфсиз зонага эвакуация Қилиш

- Хавфли омиллар таъсиридан сақлаш усулларидан яна бири - бу фуқароларни фалокат юз берган жойдан вақтинчалик узоқлаштириш ёки буткул **эвакуация қилиш** ҳисобланади.
- Иш билан машғул бўлган одамларни ҳарбий вақтда вақтинчалик шаҳардан ташқари ҳудудга ёки бошқа қишлоққа кўчириш узоқлаштиришдир. Бунда ишчи-хизматчилар вақтинча зарарланган ҳудуддан чиқиб турадилар. Яна ишга келганларида ҳамма эҳтиёт чораларини кўриб, ўз фаолиятларини бошлайдилар.

- **Эвакуация** деганда ҳаммани бир вақтда бир яшаш жойидан иккинчи яшаш жойига **доимий яшаш учун кўчирилиш** тушунилади (асосан ишламайдиган фуқаролар, нафақахўрлар, болалар ва касаллар эвакуация қилинади).
- Эвакуация қилинганда алоҳида буйруқ бўлмагунча фуқаролар ўша жойда яшаб турадилар.
- Хавфсиз ҳудуд хавфли ҳудуддан бирмунча узок масофада жойлашган бўлиши ва халққа ҳеч қандай хавф туғдирмаслиги лозим.
- Хавфсиз ҳудуд темир йўл, автомобил йўллarga яқин, ишчи-хизматчиларни ишга олиб бориб, яна қайтиб келиши учун қулай бўлган жойларда ташкил этилади.
- Ишга боғлиқ бўлмаган ишчилар ҳудуддан узокроқ ерга эвакуация қилинади.
- Эвакуация қилинган фуқаролар ўша ердаги ишлаб чиқариш корхоналарининг эвакуация қилинган қисмида ишлашлари мумкин.

«БАЛИК СКЛЕТИ»

Назорат саволлари:

1. “Фавқулодда вазият” нима?
2. Фавқулодда вазиятлар одамларга ва атроф –муҳитга қанақа таъсир кўрсатади?
3. Фавқулодда вазиятларга тааллуқли қанақа ҳуқуқий – меъёрий ҳужжатлар бор?
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига кўра бизнинг минтақада нечта хил ФВ турлари тасдиқланган?
5. Табиий тусдаги фавқулодда вазиятларга қанақа турдаги хавфли ҳодисалар киради?
6. Техноген тусдагидаги фавқулодда вазиятларга қанақа турдаги вазиятлар киради?
7. Экологик тусдаги фавқулодда вазиятларга қанақа тусдаги ФВлар киради?
8. Фавқулодда вазиятлар тарқалиш миқёсига кўра нечта гуруҳга бўлинади?
9. Фавқулодда вазиятлар хавфнинг тарқалиш тезлигига кўра қанақа гуруҳларга бўлинади?
10. Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилишнинг қанақа принциплари ва услублари бор?
11. Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоя қилишнинг қанақа воситалари бор?

Фойдаланиш учун тавсия этиладиган адабиётлар:

1. И. А. Каримов «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». «Ўзбекистон» 1997.
2. Yormatov G'. YO. va boshqalar. Nayot faoliyati xavfsizligi. –Т.: “Aloqachi”, 2009 yil. – 348 b.
3. Ёрматов Ғ. Ё. ва бошқалар. Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги. Ўқув қўлланма. -Т.: 2005.
4. Nigmatov I., Tojiev M. X. "Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi" Darslik.-Т.: Iqtisod-moliya. 2011. -260 b.
5. Tojiev M. X., Nigmatov I., Ixomov M. X. «Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi» O'quv qo'llanma. –Т.: “Iqtisod-moliya”, 2005. -195 b.
6. G'oyipov H.E. Nayot faoliyati xavfsizligi. –Т.: “Yangi asr avlodi”, 2007 yil. – 264 b.
7. Qudratov A. va b.. "Nayotiy faoliyat xavfsizligi". Ma'ruza kursi. “Aloqachi” -Т.: 2005. - 355 b.
8. Норхўжаев А.Қ., Юнусов М.Ю. Фавқулодда вазиятлар ва муҳофаза тадбирлари. –Т.: „Университет”, 2001.
9. Тожиев М.Х., Нигматов И ва б. "Фавқулодда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси". Ўқув қўлланма. –Т.: МЧЖ., Таълим манбаи, 2002. -224 б..
10. Юнусов М.Ю., Икромов Э.Ж. Фуқаро муҳофазаси - доимий зарурат. –Т.: 2002.
11. “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. –Т.: 1999 й., 9-сон.
12. “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. –Т.: 2000 й., 5-6-сон.
13. www.mchs.gov.uz -Фавқулодда вазиятлар вазирлиги сайти.

(Қўшимча) САРЕЗ КЎЛИ ҳақида

Сарез кўли (Табиий) Помир тоғида, Мурғоб дарёсининг марказий (ўрта) қисмида денгиз сатхидан 3252м баландликда жойлашган. Бу кўл Мурғоб дарёсини Учсой кўчкиси билан 1911 йил 18 февралдан 19 февралга ўтар кечаси 9 баллик кучли zilзила тufайли Мурғоб водийси ёнбағирларида тарихда мисли кўринмаган тоғ ўпирилиб, кўчки рўй берди. Кўчки Мурғоб дарёсини бутунлай тўсиб қўйди ва жаҳонда энг йирик тоғ кўли ҳосил бўлди. Натижада узунлиги 5 км, эни 500 метр, кейинчалик орадан ярим йиллар чамаси вақт ўтгач тўфоннинг юқори қисмида - Сарез қишлоғининг ўрнида кўл пайдо бўлади, бу ном сув босган қишлоқнинг номи билан “Сарез” кўли деб атала бошланди.

Бугунги кунда ушбу тоғ кўлининг юзаси 80 км² узунлиги 60 км, чуқурлиги 500 м, умумий сув миқдори 17 млрд. метр кубометрни ташкил этади.

Сарез кўли. Тожикистон
Грунт тўғони баландлиги 567м. Ҳажми 19000 млн.м³

САРЕЗ КЎЛИ хавфи

“УЧСОЙ” тўғони ёрилса турли тоғ жинслари ва сувларнинг 11,5 куб км лик катта миқдордаги массасига эга бўлган кўчки, 100 м баландликни ташкил этиб, 80 км/соат тезликда Бартанг, Панж, Амударё дарёларини қамраб босиш эҳтимоли бор.

Ҳалокатли сув босиши натижасида Тожикистон, Ўзбекистон, Афғонистон ва Туркманистон давлатларини кўпгина ҳудудларини қамрайди. Шу давлатлардаги тошқин остида қолиши мумкин бўлган майдон тахминан 69 минг кв. км. ни ташкил этади. Бу ҳудудларда тахминан 6 млн. аҳоли истиқомат қилади.

Тўғоннинг бузилишидан сўнг тошқин 35 соатдан сўнг Термез шаҳрига, 52 соатдан сўнг Керки шаҳрига, 71 соатдан сўнг Чорджоу шаҳрига, 100 соатдан сўнг Туя- Мўйин сув омборига, 124 соатдан сўнг Нукус шаҳрига, 149 соатдан сўнг Орол денгизига етиб боради.

Ўзбекистонда тошқин босадиган майдон 24 минг кв. км. ни ташкил этиб, бунда Сурхондарё, Бухоро, Хоразм ва Қорақалпоғистон Республикаларидан ўтади.

САРЕЗ КЎЛИНИНГ “УЧСОЙ” ТЎҒОНИ ЁРИЛИШИДА ҲАЛОКАТЛИ СУВ БОСИШ ХУДУДИ

*ЭЪТИБОРИНГИЗ
УЧУН РАХМАТ!*